

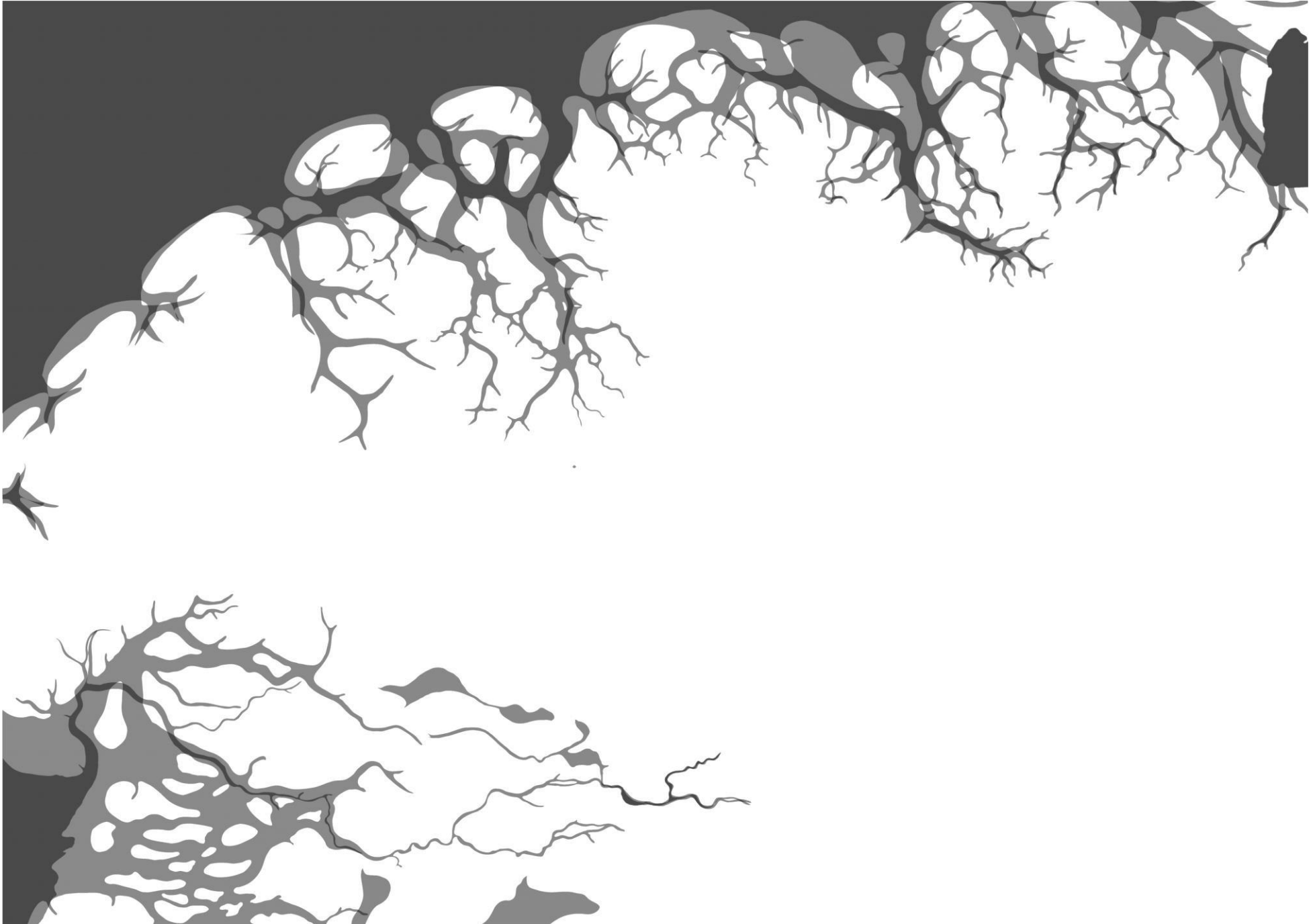
De 22e eeuw begint nú

Agenda College van Rijksadviseurs 2021-2024

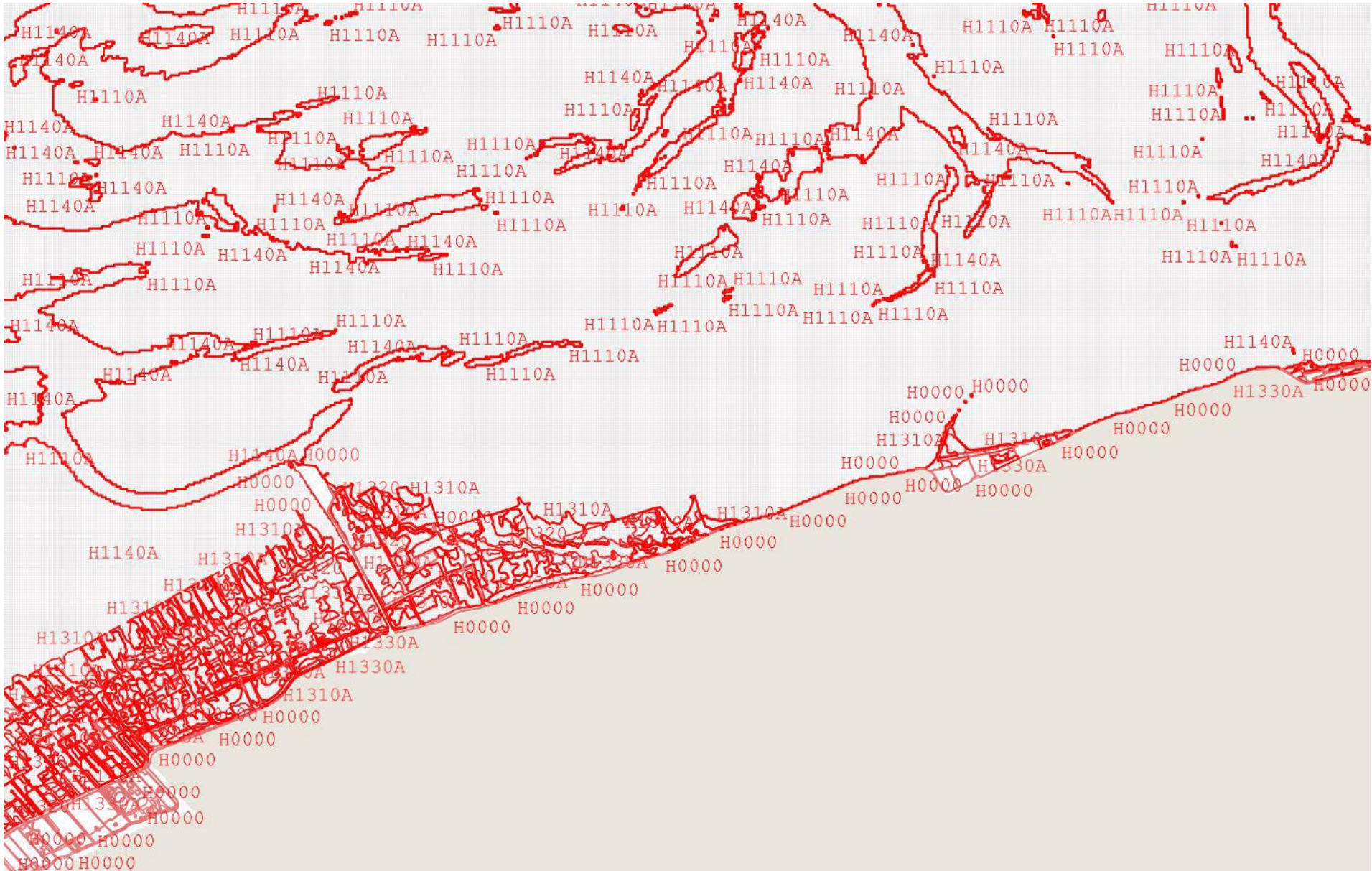

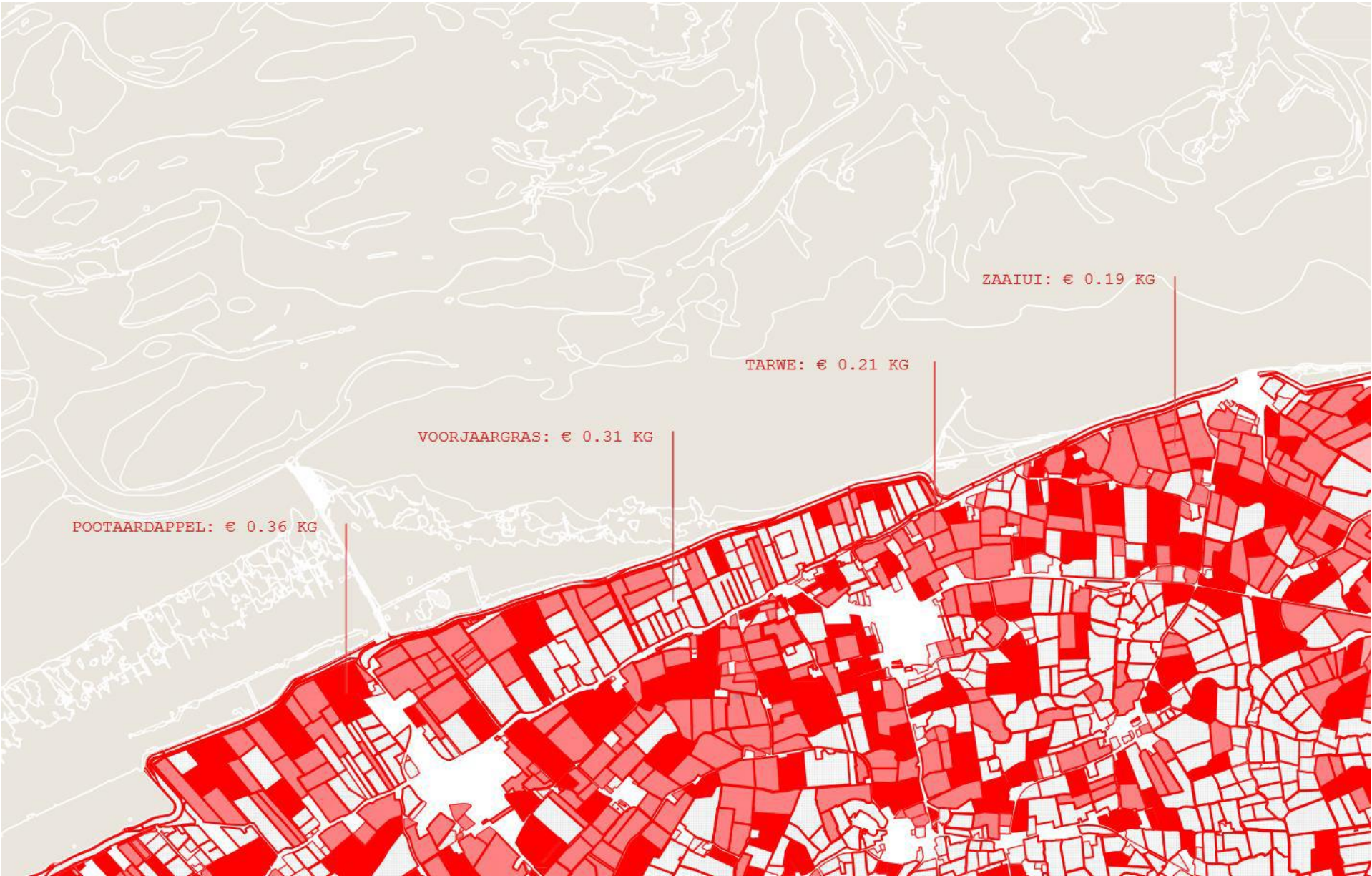

Accountantnatuur

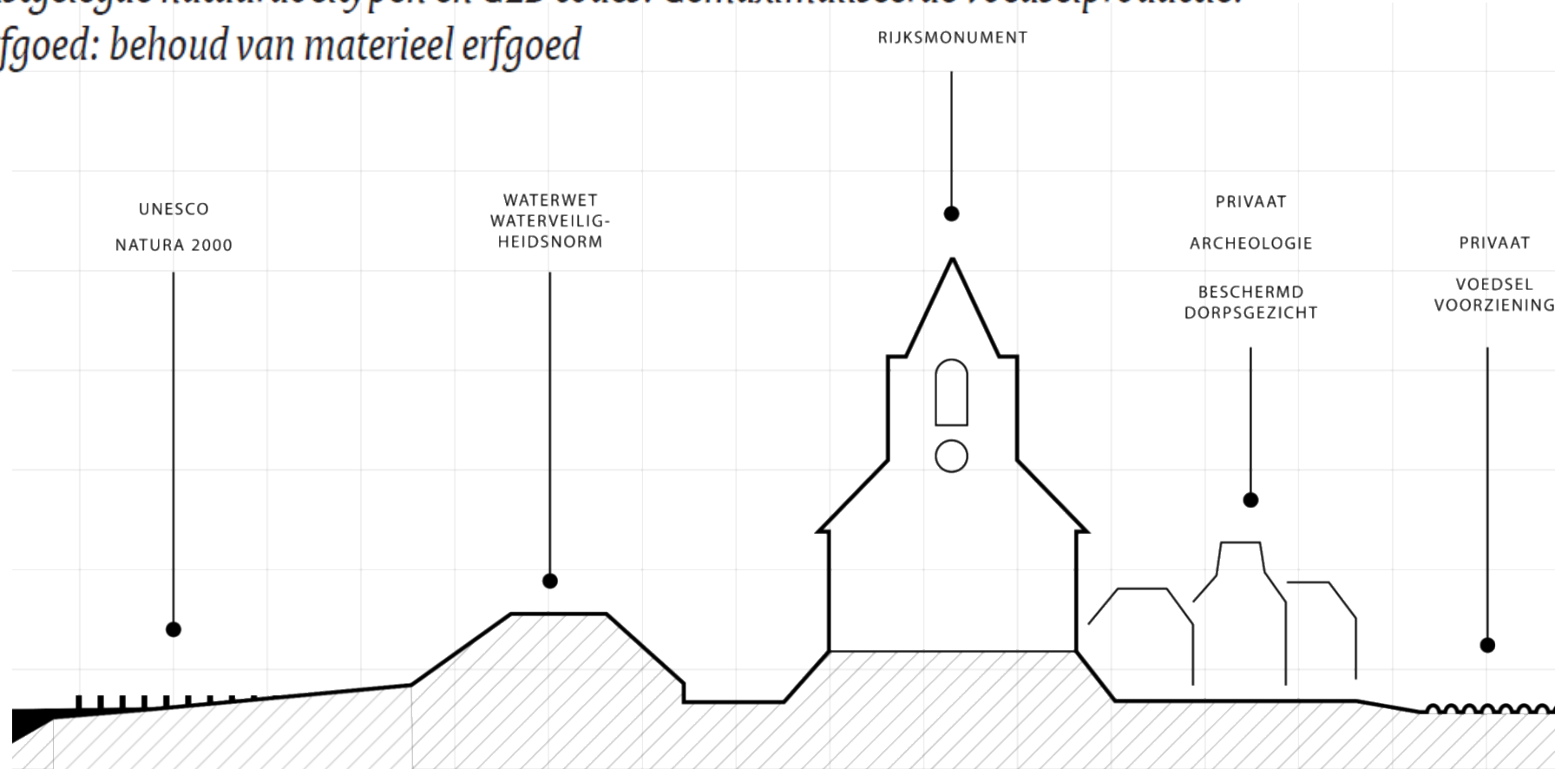

Hoge rendementslandbouw

Pijnlijke waarheid: business as usual loopt op alle fronten vast

- *Waterveiligheid: beschermen tegen water, de dijk als waterkering*
- *Zoetwaterbeschikbaarheid: gecontroleerd zoetwater afvoeren (u vraagt, wij draaien)*
- *Landbouw en natuur: landbouw en natuur als gescheiden werelden. Accountantbenadering met vastgelegde natuurdoeltypen en GLB codes. Gemaximaliseerde voedselproductie.*
- *Erfgoed: behoud van materieel erfgoed*

Oplossende denkrichting: het levende bodem- en watersysteem als uitgangspunt

Bodem en water sturend

- *Waterveiligheid: leven met water > adaptatie vanuit meerlaags veiligheid*
- *Zoetwaterbeschikbaarheid: water vasthouden en omgaan met fluctuaties (bodem en water sturend)*
- *Landbouw en natuur: verweving landbouw en natuur, agrobiodiversiteit, dynamische natuur en robuustere systemen.*
- *Erfgoed: Het omgaan met water en cultuurprocessen die daaruit voortkomen bepalen de erfgoedkarakteristieken (en zijn dus veranderlijk).*

Adaptatiepaden Dynamische Waddendelta: lerend omgaan met onzekerheden

Strategie

Bodem en water sturend

Deelstrategie

Landbouw en biodiversiteit: van Monocultuur naar Agrobiodiversiteit en een circulaire economie; van maximaliseren opbrengst naar optimalisatie irt gebruikmaken natuurlijke systeem

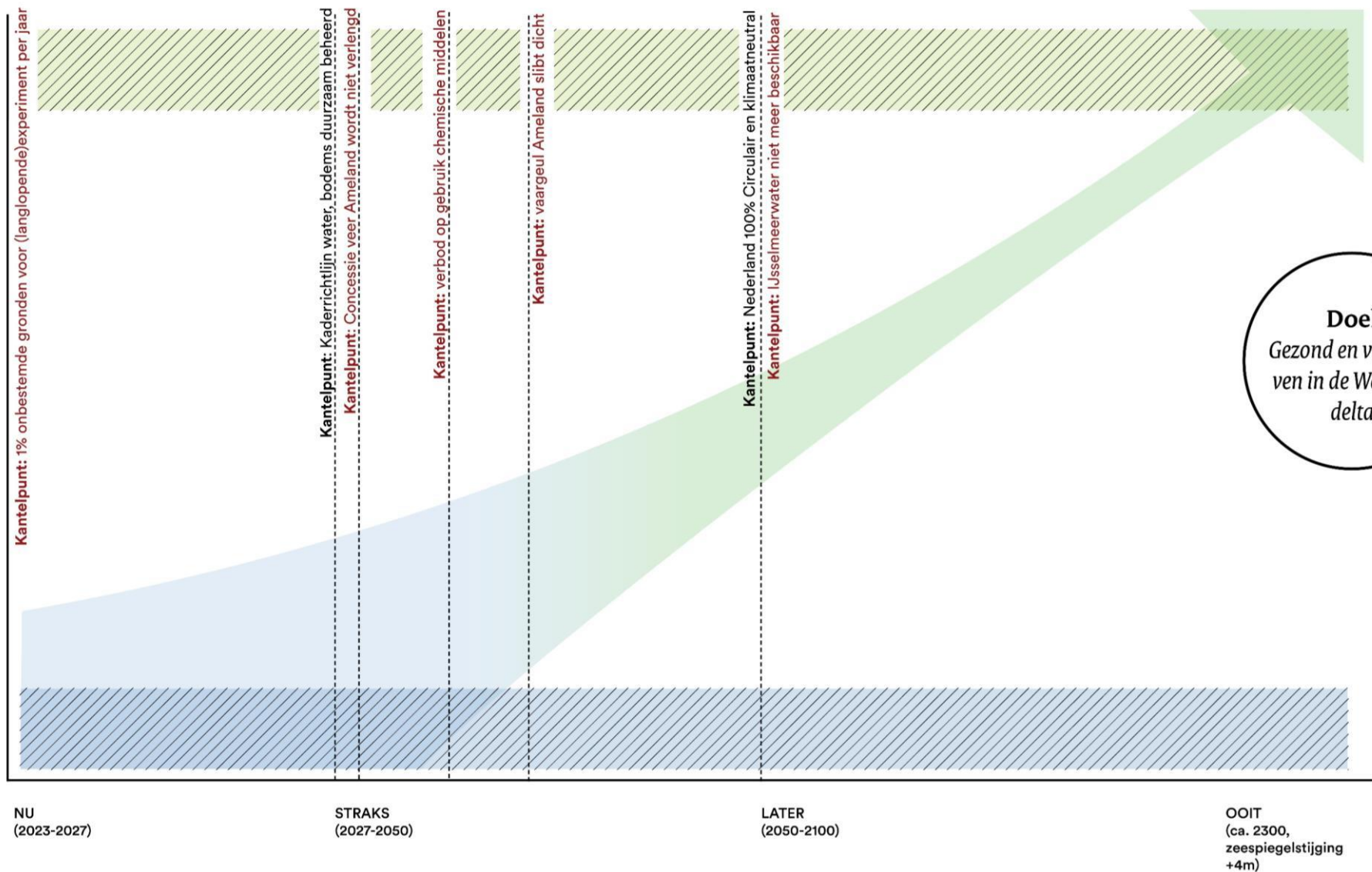
Erfgoed en natuur: Dynamische systeem Wadden wordt de kernwaarde

Zoetwaterbeschikbaarheid: Vasthouden gebiedseigen zoetwater en omgaan met fluctuaties

Sedimentatie: slib van lust naar last

Adaptieve dijk en Meerlaags waterveiligheid
4 lagen:
1. preventie
2. ruimtelijke inrichting
3. evacuatie
4. built back better

Business as usual

Adaptatiepaden Dynamische Waddendelta: lerend omgaan met onzekerheden

Strategie

Bodem en water sturend

Deelstrategie

Landbouw en biodiversiteit: van Monocultuur naar Agrobiodiversiteit en een circulaire economie; van maximaliseren opbrengst naar optimalisatie irt gebruikmaken natuurlijke systeem

Erfgoed en natuur: Dynamische systeem Wadden wordt de kernwaarde

Zoetwaterbeschikbaarheid: Vasthouden gebiedseigen zoetwater en omgaan met fluctuaties

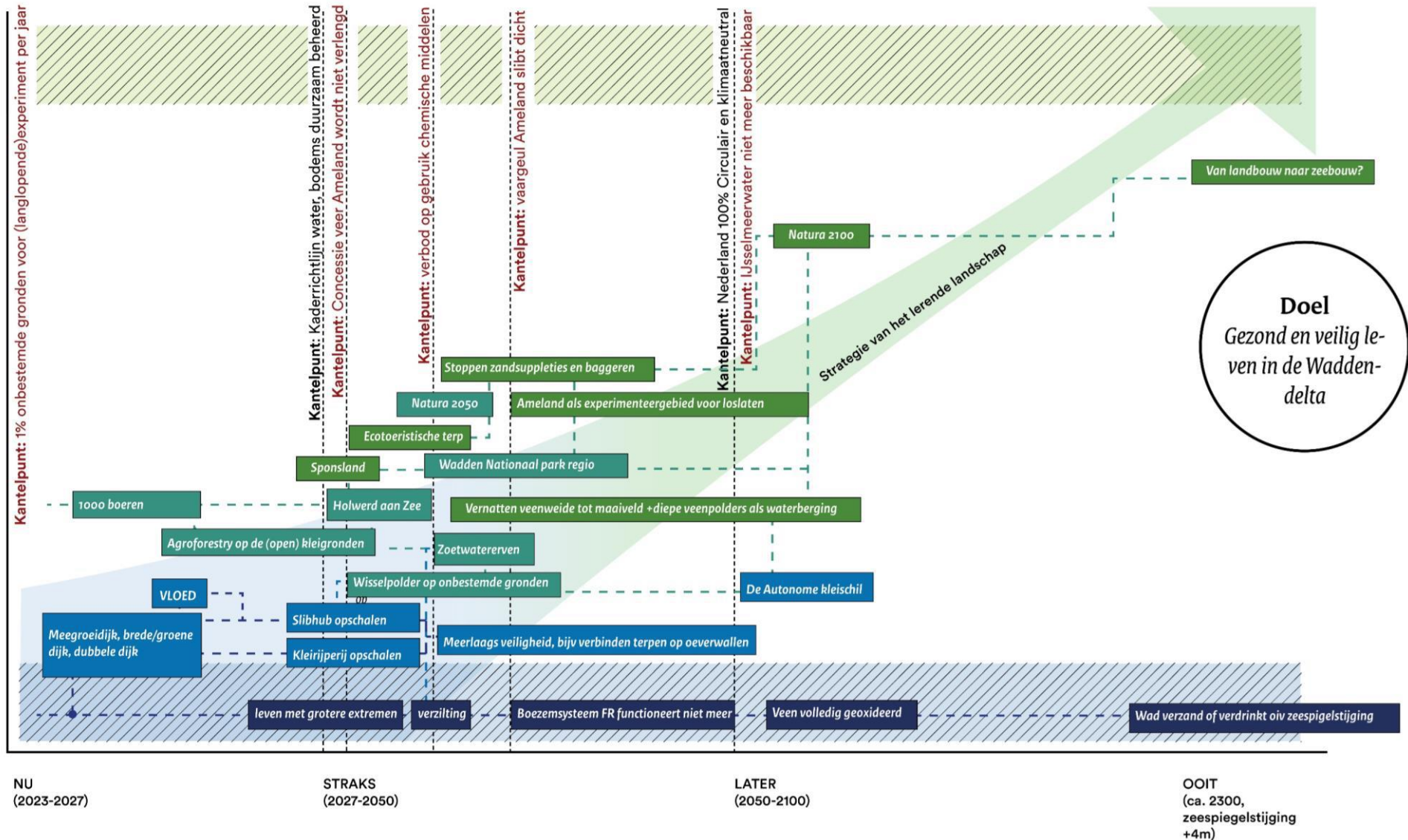
Sedimentatie: slib van lust naar last

Adaptieve dijk en Meerlaags waterveiligheid

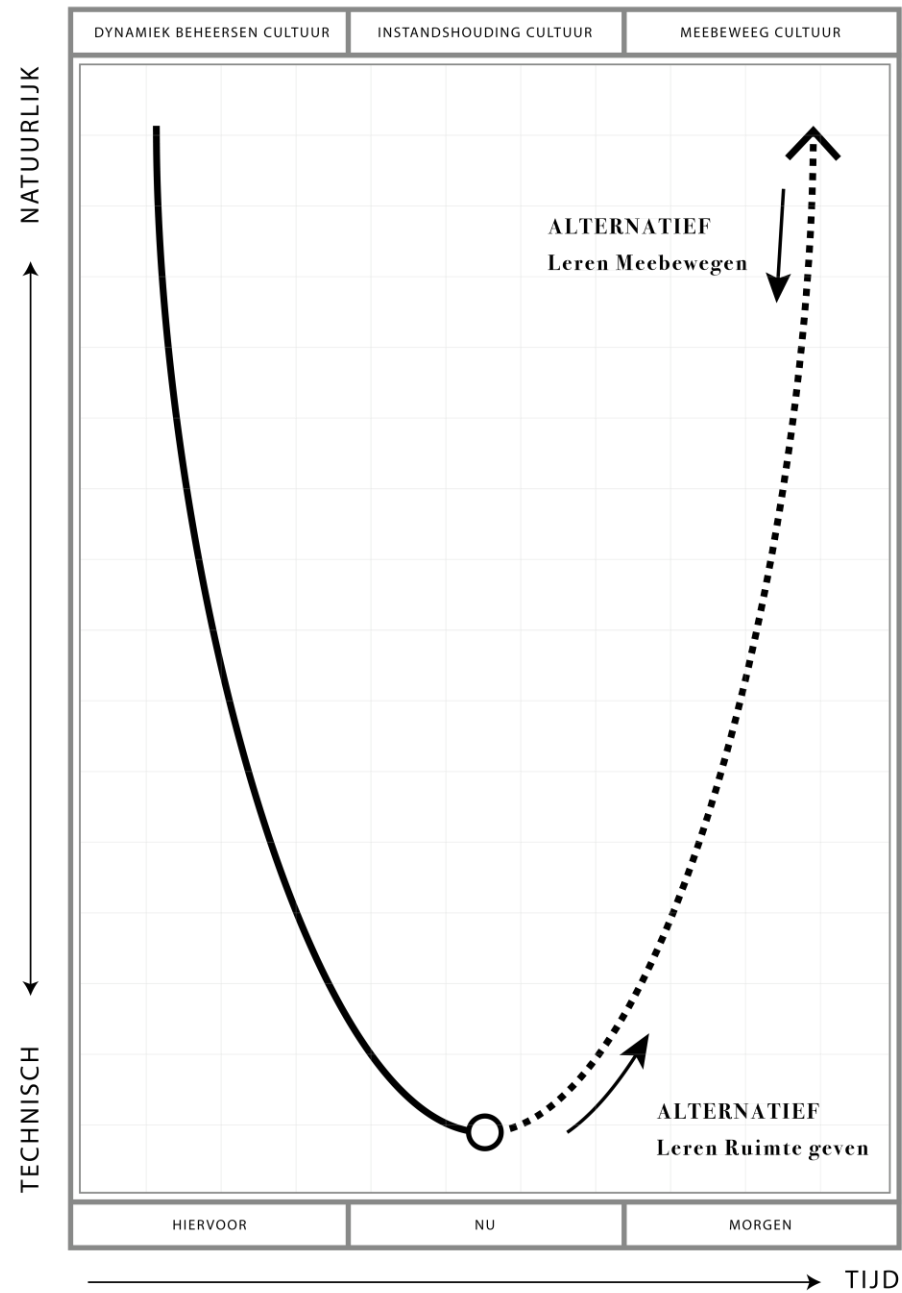
4 lagen:

1. preventie
2. ruimtelijke inrichting
3. evacuatie
4. built back better

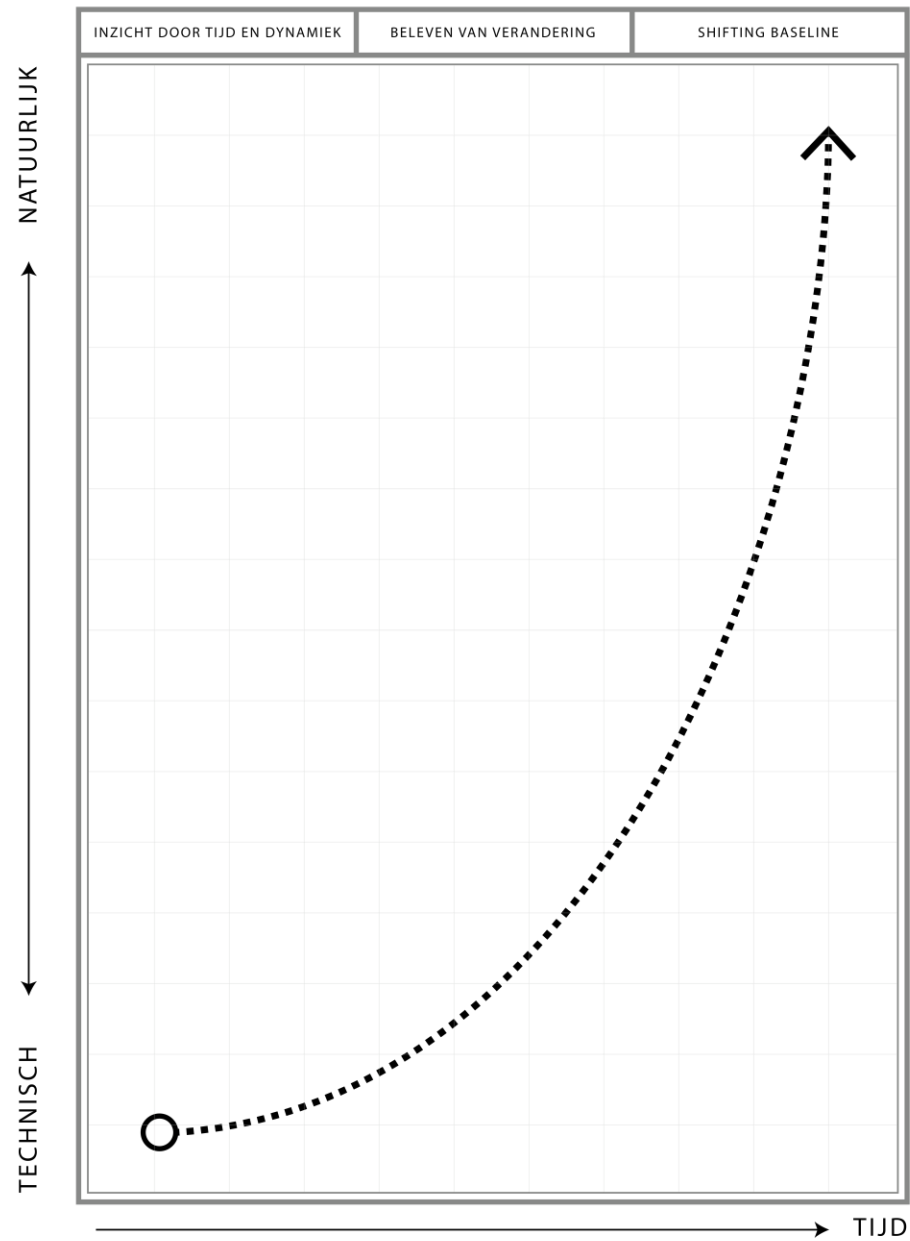
Business as usual

MANIFEST VOOR HET EXPERIMENT

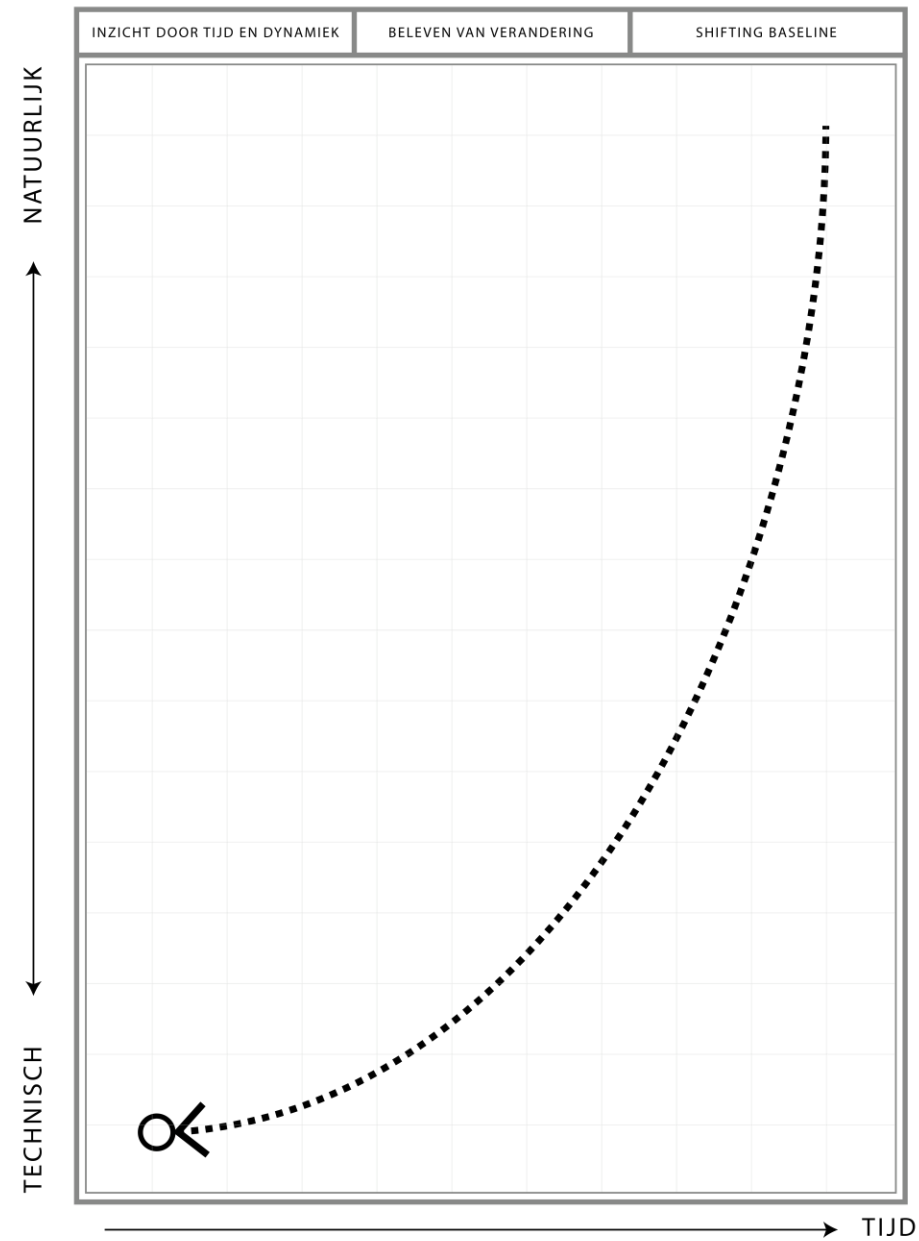

LEREN RUIMTE GEVEN

TECHNIEK EVOLUEREN RICHTING LEVEN MET NATUURLIJKE PROCESSEN

Genesis 3000M 1800M

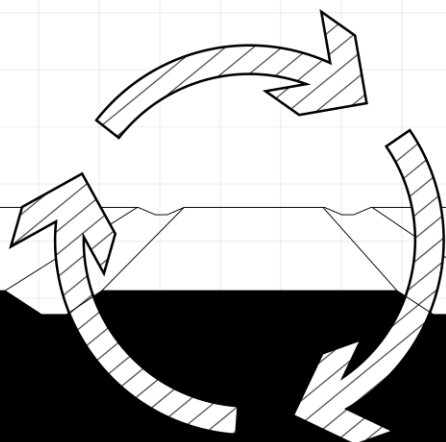

LEREN MEEBEWEGEN

LOSLATEN VAN NATUURLIJKE DYNAMIEKEN EN DAAROP ANTICIPEREN

MANIFEST VOOR HET EXPERIMENT

**NU
BESLUITEN:**

**GEEN INPUT
VAN BUITEN!**

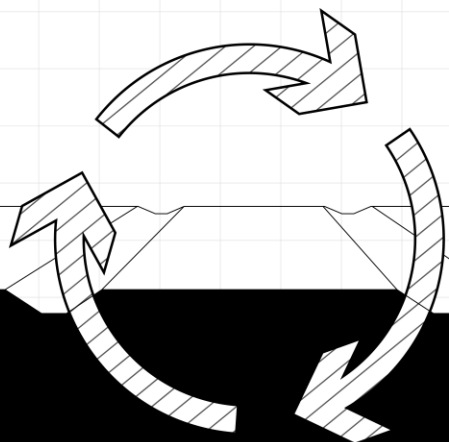
SHIFTING BASELINE

LEREN MEEBEWEGEN

LEREND LANDSCHAP

MANIFEST VOOR HET EXPERIMENT

**NU
BESLUITEN:**

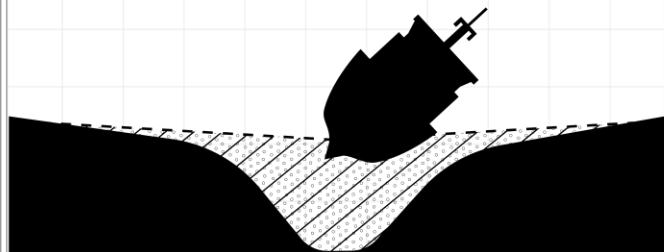

**GEEN INPUT
VAN BUITEN!**

LEREND LANDSCHAP

MANIFEST VOOR HET EXPERIMENT

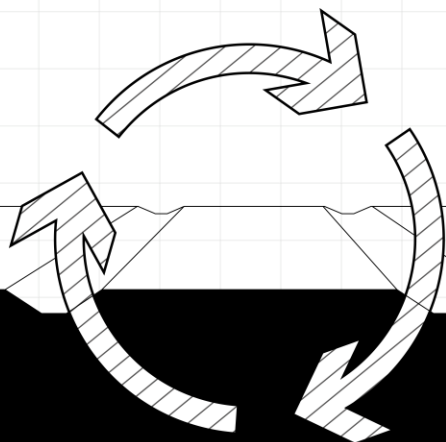
**CONCESSIE '29;
LAAT
HET SLIB
LOS!**

LEREND LANDSCHAP

MANIFEST VOOR HET EXPERIMENT

**NU
BESLUITEN:**

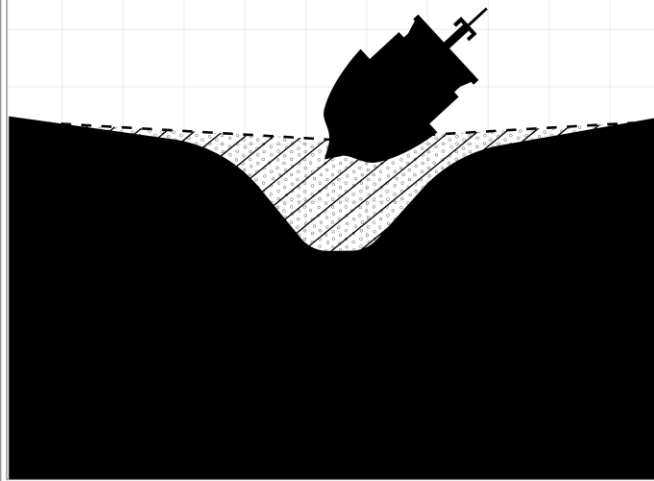

**GEEN INPUT
VAN BUITEN!**

LEREND LANDSCHAP

MANIFEST VOOR HET EXPERIMENT

**CONCESSIE '29;
LAAT
HET SLIB
LOS!**

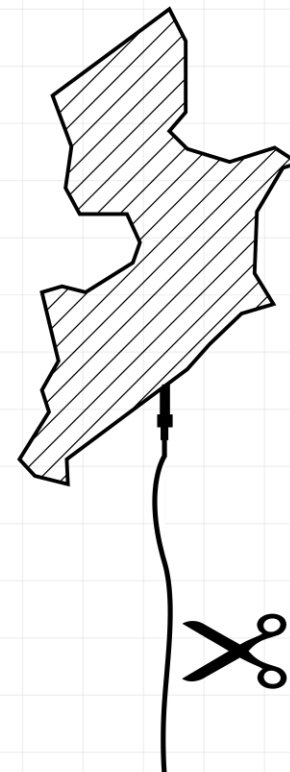

LEREND LANDSCHAP

MANIFEST VOOR HET EXPERIMENT

**GEEN
EXCUUS!**

**LOS VAN
HET
IJSSELMEER
INFUUS!**

LEREND LANDSCHAP

Zeven stellingen over een toekomst van de Waddenkust

1. .. over de (in)stabiliteit van het natuurlijke bodem- en watersysteem

1. .. over de (in)stabiliteit van het natuurlijke bodem- en watersysteem

De universele kwaliteit van het Waddensysteem is (ook volgens UNESCO) de permanente dynamiek. In de loop der tijd hebben mensen het bergend vermogen sterk ingeperkt en de dynamiek gecompartmenteerd en beteugeld. Menselijke bewoning en gebruik is mogelijk door steeds kostbaarder beheer zoals de bouw van waterwerken en periodieke, geforceerde verplaatsing van zand en slib.

Stelling:

In vergelijking met de huidige situatie zullen we de natuurlijke dynamiek in de Waddendelta..

..geleidelijk verder gaan beteugelen

..geleidelijk meer de ruimte geven

2. .. over het leven met de natuur

2. .. over het leven met de natuur

De Waddenkust biedt deels hoogproductief agrarisch areaal en deels beschermd natuurgebied, gescheiden door de zeedijk. Het beheer van de kwelders is gericht op specifieke natuurdoeltypen en de bescherming is internationaal geborgd. De filosofie achter Natura 2000 stamt uit de laatste helft van de 20e eeuw. De houdbaarheid hiervan is onzeker. We moeten nu nadenken over een nieuwe natuurfilosofie, Natura 2100.

Stelling:

Het Natura 2100-regime aan de Waddenkust ..

.. zal vergelijkbare arealen en kwaliteiten beschermen als onder het Natura 2000 regime

.. zal de processen van natuurlijke dynamiek centraal stellen met nog ongewisse kwaliteiten

3. .. over de hoogwaterveiligheid van de Waddenkust

3. .. over de hoogwaterveiligheid van de Waddenkust

De zeedijk wordt opnieuw verbreed en verhoogd om het achterland te beschermen tegen hoogwater. De aanpak daarvan is overwegend gebaseerd op de eerste laag van meerlaagsveiligheid: weren en keren. We vertrouwen daarbij op civieltechnische oplossingen. De klimaatscenario's dwingen tot een herbezinning op de benadering van hoogwaterveiligheid. De rapportages en visualisaties zijn gemaakt. Aan de Waddenkust worden nu op kleine, experimentele schaal andere veiligheidsconcepten getest.

Stelling:

Hoogwaterveiligheid aan de Waddenkust is in 2100..

.. op het huidige veiligheidsniveau doordat keringen voldoen aan een generieke veiligheidsnorm. Het waterveiligheids-landschap heeft een robuuste uitstraling.

..gebaseerd op een gedifferentieerd veiligheidsniveau door een combinatie van keringen en ruimtelijke maatregelen in het voor- en achterland, aangevuld met solide evacuatiemogelijkheden bij extreme omstandigheden.

4. ... over de toekomst van de landbouw

4. ... over de toekomst van de landbouw

De beschikbaarheid van voldoende schoon en zoet water in de Waddenkustzone is een kritische voorwaarde voor het voortbestaan van de akkerbouw, de tuinbouw in de vollegrond en de rundveehouderij. De afhankelijkheid van het (inter)nationale zoetwatersysteem (via het IJsselmeer) maakt het noorden kwetsbaar. Teeltwisselingen, regionaal zoetwaterbeheer en regeneratieve productiemethoden brengen een nieuw agrarisch perspectief in beeld.

Stelling:

De landbouw zal in 2050..

**.. in hoofdzaak intensief zijn,
ondersteund door technologische
innovaties en civieltechnische ingrepen**

**.. overwegend gebaseerd zijn op
regeneratieve principes, ondersteund
door landschapsontwikkeling ten
behoefte van bodemvorming en
ecologisch evenwicht.**

5. ... over de paden waarlangs we de toekomst inwandelen

5. ... over de paden waarlangs we de toekomst inwandelen

De toekomst van de Dynamische Waddendelta, en in het bijzonder van het overgangsgebied van land en zee, begint nu. Hoe langer we wachten op wat ons boven het hoofd hangt hoe minder bewegingsruimte we hebben om ons voor te bereiden op nieuwe omstandigheden. Aanpasbaarheid van onze voornemens is geboden omdat we continu in het landschap willen leren zodat we doelen en activiteiten tijdig bij kunnen stellen.

Voor de periode tussen 'nu' en 'ooit' zijn geen blauwdrukken mogelijk maar wel slim getraceerde adaptatiepaden. Daarbij hoort aanpassing van regels die nog gebaseerd zijn op een statisch landschap.

Stelling:

Het lerende landschap..

**.. is er altijd al geweest; een gericht
programma is niet nodig**

**.. begint met de selectie van jaarlijks 1%
'ontregelde en onbestemde' gronden
voor landschappelijke experimenten
onder gebiedsregie.**

6. .. over ons voorstellingsvermogen

6. .. over ons voorstellingsvermogen

Holwerd aan Zee is ooit begonnen als een droom over het herstel van leefbaarheid en de relatie tussen kustdorpen en Waddenzee. De maatschappelijke weerklank die het voorstel ondervond doet vermoeden dat de noordelijke samenleving haar relatie met het landschap wil vernieuwen. Verandering begint bij het verruimen van ons voorstellingsvermogen.

Stelling:

.. Het is onvoorstelbaar dat we stoppen met baggeren in de vaargeul Holwerd – Ameland

.. Er zijn veel meer mogelijkheden voorstelbaar om op Ameland te komen dan via een voortdurend uit te baggeren vaargeul vanuit Holwerd.

7. .. over de toegevoegde waarde van verbeelding en dialoog

7. .. over de toegevoegde waarde van verbeelding en dialoog

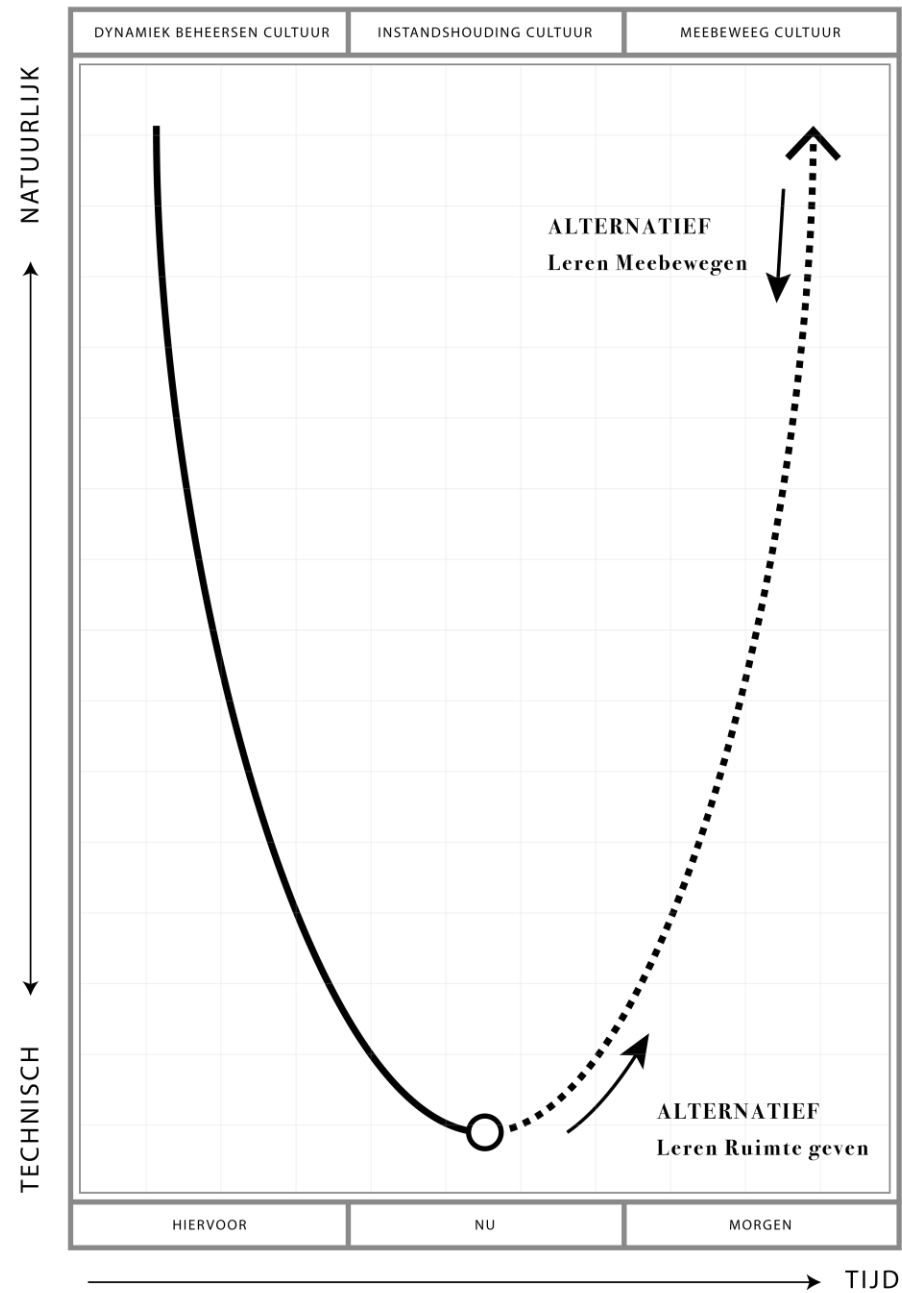
De Landschapstriënnale was de afgelopen maand geprogrammeerd in en voor de Waddenkust. Een kenmerk van de manifestatie is dat ze zich buiten het bestuurlijke en maatschappelijke centercourt afspeelt. Er is veel besproken, gedeeld, ontworpen, voorgedragen en getoond. De Triënnale trekt morgen verder naar een volgende regio in Nederland maar de Waddendelta verdient blijvende aandacht en reflectie vanuit maatschappelijke, professionele en culturele hoek.

Stelling:

**.. Ik ben tegen de introductie van een
Waddentriënnale.**

**.. Ik ben voor de introductie van een
Waddentriënnale.**

MANIFEST VOOR HET EXPERIMENT

